

Sto let dolga pot od obmorskega okrevališča do moderne ortopedske bolnišnice

Vlasta Beltram

*Pokrajinski muzej Koper,
Kidričeva 19, 5000 Koper*

Korespondenca/ Correspondence:

Vlasta Betram, muzejska svetovalka, Pokrajinski muzej Koper, Kidričeva 19, 5000 Koper, e-naslov: vlasta.beltram@guest.arnes.si

Citirajte kot/Cite as:

Zdrav Vestn Supl 2009;
78: II-96–102

Južni del Miljskih hribov je na prelomu 20. stoletja postal meka tržaških društev, ki so se ukvarjala z organiziranjem zdravljenja tuberkuloze, najhujše bolezni tistega časa, povezane z življenjem v revnih okoljih industrializiranih mest. Zakaj so izbrali ravno ta del istrske obale? Območje Valdoltri (Valle Oltra, Val d'Oltra – dolina preko, gledano s koprskih strani), kot se je takrat imenoval del od Sv. Katarine do Debelega rtiča in Ankaran (del od Sv. Katarine do Bivja), je imelo zelo ugodno klimo, mnogo sončnih dni, ležalo je v zavetrju, morska voda pa je bila zelo čista. Vse to pa je bilo zelo koristno za zdravljenje tuberkuloze. Zato ni čudno, da so tu hkrati odprli kar dve zdravstveni ustanovi za tuberkulozne bolezni – v Valdoltri otroško obmorsko okrevališče in v Ankaranu sanatorij za pljučno tuberkulozo.

Začetki

Leta 1884 je bila v Trstu ustanovljena *Società degli amici dell'infanzia* (Društvo prijateljev otrok) z nalogo, da skrbi za revne in bolehnne otroke. V Trstu je društvo odprlo prve otroške jasli, uvajalo prehrano v šoli, odpiralo in skrbelo za počitniške kolonije (leta 1899 je odprlo hribovsko kolonijo v Hrpeljah) in druge dejavnosti. Največjo skrb pa je posvetilo obmorskemu okrevališču za

skrofulozne in slabotne otroke, ki ga je vodilo od svoje ustanovitve pa do leta 1904, vendar je bilo le sezonske narave (odprto čez poletje), kar se je izkazalo kot občutno prekratko za uspešno zdravljenje. Zato je bila velika želja društva odpreti celoletno okrevališče. Uresničilo pa jo je po 25 letih delovanja z odprtjem celoletnega okrevališča v Valdoltri leta 1909.

Tako segajo začetki bolnišnice v Valdoltri že v leto 1904, ko je Društvo prijateljev otrok iskalo prostor za novo obmorsko okrevališče za zdravljenje otrok, potem ko je leta 1903 zaprlo okrevališče v Sv. Andreju v Trstu. Vse je že kazalo, da v letu 1904 društvo sploh ne bo odprlo okrevališča. Takrat pa mu je *Società per la lotta contro la tubercolosi* (Društvo za boj proti tuberkulozi) iz Trsta ponudila obalo na svojem posestvu v Ankaranu, avstrijski Rdeči križ pa je pripeljal z Dunaja dve montažni baraki.¹ Poskusno leto 1904 je bilo uspešno, zato je društvo po temeljitih raziskavah klimatskih in vodnih razmer ter na podlagi ugodnih rezultatov poiskalo in za 74.976 kron kupilo ustrezno zemljišče, veliko 20 hektarjev, v Sv. Hieronimu v Valdoltri² ter

¹ *Relazione sull' attività delle istituzioni sociali nell'anno 1904*, Trst: Società degli amici dell' infanzia, 1905.

² Emilio Comisso, *Rendiconto dell'Ospizio marino di Valdoltra per il triennio 1910–1911–1912*, Trst: Società degli amici dell'infanzia, 1914, str. 129.

takoj začelo pripravljati načrte za otvoritev celoletnega okrevališča.

Izvajanje celotnega projekta je trajalo dlje, kot so si v svojem začetnem navdušenju zamislili. Najprej so podrobno izdelali načrte za pomol in napeljavo vode iz lastnih vodnih virov (1904/05), nato pa še za objekte, v katerih bodo lahko sprejeli 120–150 otrok pozimi in do 250 poleti. Načrt za objekte je izdelal arhitekt Gruber, izvajalec je bil arhitekt Gioacchino Grassi, ki je v načrt vnesel še nekaj popravkov. Gruberjev predlog je imel več različic, konec maja 1907 pa se je odbor odločil za različico A, po kateri naj bi poleg glavnega paviljona okrevališče sestavljalo še 7 drugih paviljonov in 4 nadstreški.³ Najprej so s kamenjem iz lastnega kamnoloma zgradili 90 metrov dolg pomol (končan je bil sredi leta 1907), nato so oktobra 1907 začeli graditi še objekte. Izkazalo se je, da so bili načrti zastavljeni širše, kot so jih zaradi pomanjkanja finančnih sredstev lahko uresničili. Na letnem društvenem kongresu konec junija 1908 so že poudarjali, da bodo zgradili le najnujnejše objekte, preostali pa bodo počakali boljših časov.⁴ Do maja 1909 so bili končani vsi objekti, razen kirurškega paviljona, ki so ga šele začeli graditi, zaključevali pa so še dela v strojnici in kotlovnici. Z deli so pohiteli v upanju, da bi že poleti odprli sezonsko okrevališče, kar jim je tudi uspelo.⁵ In šele 21. decembra 1909 je bilo brez kakšne posebne slovesnosti uradno odprto novo Obmorsko okrevališče v Valdoltri – *Ospizio marino di Valdoltra*, ki je takoj sprejelo svoje prve bolnike – 28 otrok iz tržaške bolnišnice.⁶

Do prve svetovne vojne

To je bila najmodernejša zdravstvena ustanova, urejena za konzervativno in operativno zdravljenje vseh oblik kostne in sklepne tuberkuloze, ortopedskih bolezni in poškodb kostno-mišičnega sistema, zato je neupravi-

čeno še 20 let nosila naziv okrevališče. Namenjena je bila predvsem revnim otrokom iz Trsta in okolice pa tudi iz Istre. Vendar so se v njej zdravili otroci iz vse Avstro-Ogrske monarhije.

Okrevališče je sestavljalo 7 objektov ali paviljonov: glavni paviljon, sedaj paviljon A, z 240 posteljami; kirurški paviljon, sedaj paviljon C, zgrajen in opremljen po zahtevah najmodernejše kirurgije; pralnica in dezinfekcija; kuhinja in jedilnica; strojnica in kotlovnica; izolirnica; veranda na plaži za zdravljenje z zrakom. Imelo je lasten vodovod in električno energijo, ogrevanje s paro, telefonsko povezavo (med paviljoni, med nadstropji v glavnem paviljonu in s Trstom), urejeno kanalizacijo (skozi prečiščevalne bazene je bila speljana v morje daleč od okrevališča), urejene prometne zveze (po morju s parnikom do Kopra in od tam v Valdoltra, poleti tudi neposredna povezava Trst–Valdoltra, ali z vlakom do Kopra ter s parnikom naprej), lastno posestvo pa ga je oskrbovalo s sadjem in z zelenjavo.⁷

Poudarek je bil na konzervativnem zdravljenju z uporabo talaso-, helio- in hidrote rapije. Zimsko kopanje so imeli v okroglih lesenih kadeh s toplo morskovo vodo, nekoliko kasneje pa so zgradili tudi bazen.

Okrevališče je 20 let vodil primarij zdravnik Emilio Comisso (1875–1954), pionir na področju ortopedije, ki je bil hkrati strokovni in upravni direktor. Pomagala sta mu še dva zdravnika, specialistično svetovalno službo pa so brezplačno opravljali tržaški specialisti. Iz Trsta pa je enkrat tedensko prihajal tudi stomatolog. Leta 1912 je bilo vseh zaposlenih 64, od tega skoraj polovica zdravstvenega osebja (3 zdravniki, 20 medicinskih sester in 8 redovnic), 6 družin pa je obdelovalo posestvo.⁸

Dobri rezultati zdravljenja so privabljali v bolnišnico vedno več bolnikov, tako da je leta 1914 imela že 300 postelj (270 rednih in 30 dodatnih).⁹ Njen razvoj pa je prekinila prva

³ *Relazione sull' attività sociale letta al congresso generale ordinario il dì 29 giugno 1907*, Trst: Società degli amici dell' infanzia, 1907.

⁴ informacija o kongresu društva, *Osservatore triestino* 25. 5. 1908.

⁵ *Relazione sull' attività delle istituzioni sociali nell'anno 1908*, Trst: Società degli amici dell' infanzia, 1909.

⁶ *Apertura dell'Ospizio marino in Valle d'Oltra presso Capodistria*, *Osservatore triestino*, 23. 12. 1909.

⁷ *Il nuovo Ospizio marino in Valdoltra presso Capodistria*, Trst: Società degli amici dell' infanzia, 1910; C. Haječ, *Valdoltra*, Milano 1910.

⁸ Comisso, *Rendiconto dell'Ospizio marino di Valdoltra per il triennio 1910–1911–1912*, str. 3–5.

⁹ Emilio Comisso, *Ospizio marino »Duchessa Elena d'Aosta« in Valdoltra presso Trieste/Rendiconto per gli anni 1913–1922*, Rim: Croce rossa italiana, 1923, str. 2.

svetovna vojna; v začetku julija 1915 je prenehala delovati, njen kompleks pa je zasedla avstrijska vojska in ga spremenila v vojaški objekt. Italijani so jo bombardirali iz zraka (hudo je bil poškodovan paviljon s kuhinjo in bližnji objekti), na koncu pa so jo avstrijski vojaki še izropali.¹⁰

V novi državi – Kraljevini Italiji

Italijanska vojaška uprava je takoj po zasedbi Primorske začela obnavljati bolnišnico, tako da je že julija 1919 lahko sprejela prve bolnike. Kljub pomoči ameriškega mladinskega Rdečega križa, ki je dve leti pokrival stroške zdravljenja stotinam bolnikov, in Ameriški misiji, ki je pošiljala na zdravljenje dunajske otroke, Društvo prijateljev otrok ni moglo več vzdrževati ustanove, zato jo je 1. septembra 1920 predalo tržaškemu odboru italijanskega Rdečega križa. Pod novim okriljem je ustanova dosegla razcvet na vseh področjih. Pokroviteljstvo nad njo je prevzela kraljica mati – vojvodinja Elena d'Aosta, po kateri se je novembra 1921 tudi poimenovala – *Ospizio Marino »Duchessa Elena d'Aosta«*, na koncu dvajsetih let pa je končno dobila naziv bolnišnica – *Ospedale Marino »Duchessa Elena d'Aosta«*.¹¹

Manjša obnova je bila izpeljana že v prvem povojnem obdobju. V letih 1930–1932 je italijanski Rdeči križ opravil širša obnovitvena dela: med drugim so preuredili in modernizirali prostore (takrat so operacijsko dvorano preselili iz kirurškega v glavni paviljon), zgradili dve novi stavbi (eno za zdravniško in upravno osebje, drugo za žensko osebje) in druge objekte (med temi tri cementne terase na plaži).¹² Leta 1939 je italijanska država zgradila še en paviljon za bolnike (današnji paviljon B) in tako zaokrožila število objektov, ki jih ima bolnišnica še danes.

Bolnišnica je bila zelo dobro opremljena za konzervativno, operativno in fizioterapevtsko zdravljenje, imela je lastno rentgensko napravo, mavčarne, uvajala je zelo moderne metode zdravljenja kostne in sklepne tuber-

kuloze. Prejšnje načine zdravljenja so razširili še z aktinoterapijo, vpeljali pa so še gimnastiko – t.i. švedsko gimnastiko za lažje bolnike, pri hujših pa so izvajali le dihalne vaje.¹³

Za bolnike so vsestransko skrbeli: z dobrodelnimi sredstvi so zgradili gledališki oder, kjer so nastopali bolniki sami, pogosto pa tudi tržaški amaterski igralci in glasbene skupine. Enkrat tedensko so predvajali tudi filme. Že v prvih letih po prvi svetovni vojni je italijanski Rdeči križ organiziral šolanje za otroke (potekalo je v učilnici, negibne otroke pa so poučevali po sobah) in poskrbel, da so bila spričevala javno priznana.¹⁴

Dne 1. junija 1929 je vodstvo bolnišnice prevzel dr. Antonio Mezzari (1899–1977) in jo vodil do konca njenega delovanja septembra 1943. Po kapitulaciji Italije so bolnišnično osebje in civilne bolnike preselili v Italijo, v bolnišničnih objektih pa se je naselila nemška vojska.

Prvo desetletje po koncu druge svetovne vojne

Po drugi svetovni vojni je ozemlje, kjer je bila bolnišnica, prešlo pod jugoslovansko vojaško upravo, vendar je bila usoda njene pripadnosti še nekaj let nejasna. Zaradi ugodnih razmer jo je jugoslovanska vlada vključila v svojo zdravstveno mrežo, četudi še ni bila vključena v jugoslovansko državo. Postala je prva ustanova v povojni Jugoslaviji, ki je začela zdraviti kostno in sklepno tuberkulozo (OAT). Leta 1947 se je celo preoblikovala v Zvezni inštitut za proučevanje OAT, a le zelo kratek čas. Z ustanovitvijo Svobodnega tržaškega ozemlja je ponovno prenehala delovati, leta 1951 pa se je začela druga obnova, ki je postavila temelje današnji Ortopedski bolnišnici Valdoltra.

Najprej je poškodovane bolnišnične objekte uporabljala vojaška sanitetna služba za rekonvalescente in vojne invalide. Junija 1945 je bolnišnica sprejela prve ranjence iz partizanske bolnišnice v Zadru, nato pa še

¹⁰ Prav tam, str. 4–5.

¹¹ Prav tam, str. 5–6.

¹² Antonio Mezzari, *Ospedale Marino »Duchessa Elena d'Aosta«* in *Oltra 1928–1932/IV Rendiconto statistico*, Trst: Croce Rossa Italiana, 1933, str. 17–24.

¹³ Vaclav Pišot, Kratek oris zgodovine Ortopedske bolnišnice Valdoltra, *Zdravstveni vestnik* 40 (1971), str. 147.

¹⁴ Comisso, *Ospizio marino »Duchessa Elena d'Aosta«* in *Valdoltra presso Trieste/Rendiconto per gli anni 1913–1922*, str. 9–10.

interniranca iz južne Italije. Predvsem po za-
slugi dr. Bogdana Breclja so s krediti naro-
dne vlade Ljudske republike Slovenije začeli
obnavljati objekte z namenom, da tu ustano-
vijo center za zdravljenje kostne in sklepne
tuberkuloze. V začetku septembra 1945 je
bolnišnica sprejela že prve bolnike. Zdravni-
ško službo v njej so opravljali zdravniki or-
topedi z Ortopedske klinike v Ljubljani, njen
strokovni vodja pa je bil dr. Bogdan Breclj
(1906–1986). Tudi bolnike je sem pošilja-
la Ortopedska klinika, prihajali pa so iz vse
Slovenije.

Velikopotezni začetek prve obnove je
zaustavila pariška mirovna pogodba, ki je
v začetku oktobra 1946 potegnila novo raz-
mejitevno črto v nekdanji Julijski krajini in
določila, da večji del Primorske in Istre pri-
pade Jugoslaviji, na ozkem pasu ozemlja med
reko Mirno in Devinom pa se ustanovi nova
državna tvorba – Svobodno tržaško ozemlje,
ponovno razdeljeno na dve coni z dvema vo-
jaškima upravama. Za bolnišnico je s tem na-
stala nova pravna situacija, zato je bila 7. fe-
bruarja 1947, tri dni pred podpisom mirovne
pogodbe med Italijo in Jugoslavijo, preselje-
na skupaj z opremo, bolniki in inštitutom v
Rovinj. Januarja 1949 so v Stari gori pri Šem-
petru pri Gorici ustanovili novo bolnišnico
in kmalu preselili tja slovenske bolnike.

Do začetka druge poveljne obnove leta
1951 so objekte v Valdoltri uporabljali za
druge namene. Zato je italijanski Rdeči križ
zahteval svojo lastnino nazaj, da jo ponovno
usposobi za zdravstvene potrebe. Julija 1950
so najvišji oblastni organi sprejeli sklep, da
se bolnišnica ponovno usposobi za prvotne
zdravstvene namene. V obnovljenih prostori-
h so bili prvi bolniki sprejeti avgusta 1952
in 17. aprila 1954 je bila tu izvedena prva ope-
racija. Bolnišnica je dobila naziv Bolnica za
kostno tuberkulozo Valdoltra. Načrt obnove
je predvidel obnovo že obstoječih objektov,
modernizacijo prostorov in opreme ter nji-
hovo prilagoditev za nove načine zdravljenja
OAT in rehabilitacijo bolnikov.

Bolnišnica še vedno ni imela lastnih
zdravnikov, ampak so v izmenah prihajali v
Valdoltro specialisti in anesteziologi Orto-
pedske klinike v Ljubljani. Leta 1954 je bilo
v bolnišnici zaposlenih 112 oseb, njen upravi-
telj je bil od leta 1950 Vladimir Zorzut (1910–

1985), vodja zdravstvene službe pa še vedno
dr. Bogdan Breclj.¹⁵

V Jugoslaviji

S podpisom londonskega sporazuma ok-
tobra 1954 je bilo Svobodno tržaško ozemlje
razdeljeno med Italijo in Jugoslavijo. Začelo
se je obdobje ponovnega razcveta bolnišni-
ce. V tem času se je preusmerila od pretežno
kostne in sklepne tuberkuloze na druge or-
topedske primere, zato se je spremenil tudi
njen naziv – iz Bolnice za kostno in skle-
pno tuberkulozo (1955) v Ortopedsko bol-
nico Valdoltra (1961). Spremenila se je tudi
struktura bolnikov: padalo je število obolelih
otrok in raslo število starejših bolnikov.

Ko se je leta 1956 končala druga obnova,
je bolnišnica dosegla zmogljivost 420 postelj.
Pri obnovi so upoštevali nova načela zdra-
vljenja OAT, ki so zahtevala drugačno funk-
cionalno ureditev specialistične bolnišnice.
Tako so na mansardi paviljona A na novo
uredili operacijski blok s klimatizacijo, z la-
stno sterilizacijo in s prostorom za anestezijo,
sobe za pooperativno nego z instalacijami in
napravo za sodobno reanimacijo, oddelčne
ambulante za znotrajšklopno dajanje antibi-
otikov po oddelkih, povečali so in na novo
opremili rentgenski oddelek, laboratorije,
klinično preiskovalnico, centralno mavčar-
no, prostore za rehabilitacijo z oddelki za
elektro-, aktino- in hidroterapijo ter gimna-
stično dvorano; na novo so uredili centralno
sterilizacijo, nabavili sodobno rentgensko
napravo in uredili fotolaboratorij. Obnovo,
dograjevanje in posodabljanje bolnišnice pa
so izvajali še naprej: do leta 1975 so zgradili
še nov bazen z ogrevano morsko vodo, cen-
tralno toplarno, telefonsko centralo, elektro-
agregat, črpališče fekalij (do leta 1974 so od-
tekale v morje), modernizirali sterilizacijski
in rentgenski oddelek, nabavili precej nove
medicinske opreme, leta 1975 pa so odprli
nove objekte – kuhinjo, obednico, skladišč-
no-kletne prostore in dvorano za prireditve.
Ob 70-letnici bolnišnice so odprli v starem
samskem domu novo ambulanto, v Ankara-

¹⁵ Povzeto po prispevkih: Bogdan Breclj, Bolnišni-
ca Valdoltra nekdanj in danes, *Zdravstveni vestnik* 49/2
(1980), str. 67–68 in Pišot, Kratak oris zgodovine Orto-
pedske bolnišnice Valdoltra, str. 147.

nu pa nov samski dom. V letih 1986–1988 so zgradili še nov operacijski blok za moderne ortopedske posege. Hkrati je bil dograjen in opremljen v paviljonu A oddelek za pooperacijsko nego.

Bolnišnica je še vedno imela kmetijsko posestvo (ekonomijo), vendar je njegova dejavnost upadala. Sredi sedemdesetih let so opustili še prašičerejo in nato do ukinitve posestva februarja 1990 pridelovali samo še zelenjavo.¹⁶

Z izgradnjo stanovanjskih poslopij za zdravstveno osebje so začeli prihajati v ustanovo prvi zdravniki, anesteziologi, medicinske sestre, fizioterapevti, rentgenski tehniki, laboranti itd. Kot prvi zdravnik je bil leta 1955 nameščen dr. Jože Verlič, kader pa se je številčno okrepil že oktobra 1956, ko se je del osebja skupaj z bolniki preselil iz Stare gore v Valdoltro, in se od takrat počasi vztrajno povečeval. Za primerjavo: leta 1960 je bilo zaposlenih 344 oseb, od teh 137 zdravstvenega osebja, januarja 1990 pa 390, od teh 179 zdravstvenega osebja s 25 zdravniki.¹⁷

Dolžnosti ravnatelja je najprej opravljal upravitelj Vladimir Zorzut, šef zdravstvene službe pa je bil še vedno dr. Bogdan Breclj. Leta 1958 je ustanova končno dobila zdravnika specialista in ravnatelj je postal zdravnik kirurg Vaclav Pišot (1914–1984), ki jo je uspešno vodil do svoje smrti. S tem je bolnišnica stopila na samostojno pot razvoja. Uvedel je nove kirurške metode zdravljenja tuberkuloznih žarišč ter z ekipo mladih zdravnikov uspešno usmeril razvoj bolnišnice v moderno ortopedijo.¹⁸ Po skoraj dveletnem obdobju, ko je nalogo vršilca dolžnosti ravnatelja opravljal zdravnik kirurg Aleksandar Špehar, je leta 1986 vodstvo bolnišnice prevzel zdravnik ortoped Venčeslav Pišot.

Bolniki so prihajali največ iz Slovenije in hrvaške Istre, pa tudi iz vse Jugoslavije. Ambulantna služba je bila najprej namenjena bolnikom iz bližnje okolice, kasneje tudi od drugod.

Nove oblike ortopedskih bolezni so postopoma premaknile starostno strukturo

bolnikov iz prve v drugo življenjsko dobo s poudarkom na operativni–kirurški metodi zdravljenja pa se je skrajšala tudi doba zdravljenja, zato so se stalno zmanjševale tudi posteljne zmogljivosti bolnišnice; leta 1990 je imela 330 postelj.¹⁹

Za bolnike so v bolnišnici vedno vsestransko skrbeli. Za otroke so oktobra 1956 odprli osnovno šolo in vrtec. Šola je delovala že v prvem povojnem obdobju, od marca 1946 do februarja 1947. Ponovno je začela delovati novembra 1956, ko se je skupaj z bolnimi učenci iz Stare gore preselil tudi del učiteljskega osebja. Posebna šola pri Bolnici za kostna obolenja v Valdoltri, kot se je imenovala, je imela najprej tri oddelke (nižjo gimnazijo, osnovno šolo in vrtec), z novo šolsko reformo leta 1958 pa so prešli na osemletno šolanje in s tem ukinili oddelek nižje gimnazije. Učitelji so poleg pouka skrbeli tudi za dodatne dejavnosti, ki so služile kot delovna terapija. Vodili so vrsto krožkov (glasbeni, likovni, literarni – izdajali so celo glasilo *Modri val*, dramski, recitatorski, šahovski, krožek ročnih spretnosti), vanje pa so bili vključeni vsi bolni otroci. Bili so zelo dejavni in ob praznikih in raznih spominskih dnevih organizirali vrsto nastopov, proslav in razstav.²⁰

Do leta 1975 so imeli v bolnišnici tudi vrsto delavnic (mizarsko, strugarsko, mehanično, šiviljsko, pletarsko in modelarsko), ki so jih uporabljali kot delovno terapijo za odrasle bolnike.

Do konca šestdesetih let so v okviru bolnišnice prirejali tudi športne in kulturne prireditve (folklorna, igralska skupina) sami zaposleni v bolnišnici, skupaj z učitelji. Namenjene so bile tako osebju kot bolnikom, udeleževali pa so se jih tudi okoliški prebivalci. Sodelovali so tudi otroci zaposlenih, za katere je bil v okviru bolnišnice organiziran vrtec. Dvakrat na teden pa so v bolnišnični kinodvorani vrteli filme.²¹

Zanimivo je, da je v tem obdobju dvakrat prišlo do razmer, ko je bila pod vprašajem samostojnost bolnišnice v Valdoltri. Prvič se je to zgodilo leta 1968, ko sta občina Koper in

¹⁶ Arhiv Ortopedske bolnišnice Valdoltra (OBV).

¹⁷ Podatke je posredovala uprava OBV septembra 1999.

¹⁸ Breclj, Bolnišnica Valdoltra nekdanj in danes, str. 68–69; Pišot, Kratek oris zgodovine Ortopedske bolnišnice Valdoltra, str. 148–149.

¹⁹ Idem.

²⁰ Mara Koljenšič Pogačar, Zadoščenje (Iz življenja otrok v Ortopedski bolnišnici Valdoltra), *Otrok in družina*, 1978, str. 6–7; ustna izjava dr. Vide Gerbec 22. 8. 1999.

²¹ Ustna izjava dr. Vide Gerbec 22. 8. 1999.

takratni Republiški sekretariat za zdravstvo poskušala reševati finančne in prostorske težave Bolnišnice Koper tudi z njeno združitvijo z OBV.²² Drugič pa leta 1987, ko so uvajali nove oblike zdravstvene organizacije. OBV naj bi se vključila v Zdravstveni center Koper in prek njega v novoustanovljeno Združeno zdravstvo južne Primorske, ki je imelo cilj, da pod svojo streho združi vse bolnišnice, zdravstvene domove in druge zdravstvene organizacije v takratnih šestih južnoprimorskih občinah. Obakrat so na zboru delavcev pobudo zavrnili, češ da je to specialistična bolnišnica, namenjena bolnikom celotne Slovenije.²³

V samostojni državi Sloveniji

V samostojni Sloveniji se je bolnišnica strokovno še bolj dvignila in je sedaj največja tovrstna ustanova v Sloveniji, ki pokriva več kot 50 % zmogljivosti slovenske ortopedije. Sodeluje z vsemi domačimi in s številnimi tujimi centri v Evropi in Ameriki, večkrat tudi v skupnih projektih pri uvajanju najnovejših operativnih in terapevtskih metod. Z odločbo Ministrstva za zdravje je postala učni center za dodiplomsko in podiplomsko izobraževanje zdravstvenega osebja. Opremljena je s tehnologijo, ki omogoča uporabo vrhunskih metod pri obravnavi bolnika in zdravljenje po evropskih zdravstvenih standardih.

V novi državi je prišlo do statusnega preoblikovanja bolnišnice. Vlada je kot njena ustanoviteljica s Sklepom 9. decembra 1993 preoblikovala bolnišnico v javni zdravstveni zavod. Prvi statut je dobila 30. septembra 1994, zadnjega pa 1. februarja 2007. V njem je zapisano, da zavod opravlja zdravstveno

dejavnost na sekundarni in terciarni ravni, tako da zdravi bolezni in poškodbe gibal s posebno usmeritvijo v artroplastiko, bolezni in deformacije hrbtenice, endoskopijo, športne poškodbe, kostno-sklepno tuberkulozo in ortopedsko septiko za območje Republike Slovenije. V okviru te dejavnosti zavod opravlja naslednje dejavnosti: bolnišnično zdravstveno, specialistično ambulantno, izobraževalno, raziskovalno dejavnost in druge dejavnosti skupnega pomena.

V zadnjih dveh desetletjih so bolnišnico v celoti obnovili in posodobili prostore in opremo, bolnišnično dejavnost pa izvajajo v 16 objektih s skupno uporabno površino 17.394 m².

Zaradi racionalizacije stroškov poslovanja se določene, predvsem spremljajoče dejavnosti, oddajajo zunanjim pogodbenim izvajalcem. Tako se zmanjšuje tudi število zaposlenih, med temi pa se povečuje delež zdravstvenega osebja – leta 1999 je bilo v bolnišnici zaposlenih 342 ljudi, od teh 205 zdravstvenega osebja s 30 zdravniki specialisti, v letu 2009 pa 310 oseb, od teh 193 zdravstvenega osebja s 35 zdravniki specialisti in specializanti s področja ortopedije, anesteziologije, radiologije in fizioterapije.²⁴

Krajša doba zdravljenja je narekovala tudi ukinitve šole leta 1994. Za primerjavo: leta 1980 se je v Valdoltri zdravilo 673 šoloobveznih otrok (45 otrok dnevno), povprečna ležalna doba pa je znašala 24 dni in pol. V letu 1993 pa je bilo na zdravljenju 470 otrok s povprečno ležalno dobo 11 dni.²⁵ V okviru bolnišnice pa se še vedno izvaja pedagoško delo, ki ga opravljajo učitelji osnovne šole v Dekanih.²⁶

Bolnišnico vodi od leta 1986 prim. mag. Venčeslav Pišot. V sodelovanju z ambiciozno ekipo zdravnikov specialistov, sodelavcev zdravstvene nege, slikovne diagnostike, fizioterapije ter vseh zaposlenih je uspel posodobiti bolnišnico in si jo prizadeva na strokovnem ter znanstvenoraziskovalnem področju razviti v referenčno ortopedsko ustanovo.

²² Arhiv OBV: zapisnik zbora delovne skupnosti z dne 23. 10. 1968.

Takrat so bili oddelki Bolnišnice Koper raztreseni ob celotni obali slovenske Istre in delovali v neustreznih prostorskih ter finančnih razmerah. Prostorski problem koprskje bolnišnice so reševali dolgo časa, predvsem zaradi finančne nezmožnosti: najprej so izbrali lokacijo v Škocjanu (1962), nato predlagali lokacijo na območju OBV z uporabo vseh zdravstvenih objektov od Ankarana do Debelega rtiča (1968), proti koncu 70-ih let pa je zaživela novozgrajena Splošna bolnišnica Izola.

²³ Arhiv OBV: zapisnika seje delavskega sveta 1. 4. 1987 in seje zbora delavcev 24. 4. 1987.

²⁴ Podatke je posredovala uprava OBV septembra 1999 in februarja 2009.

²⁵ Slovo bolnišnične šole, *Primorske novice*, št 13, 18. 2. 1994

²⁶ Podatke je posredovala uprava OBV februarja 2009.